

Årsmelding 2009

Hedmark Sau og Geit

Hedmark Sau og Geits styre 2009

Leder Kjetil Granrud, Rendalen
 Nestl. Per H Lindholt, Vang
 Øystein Sørby, Kirkenær
 Nils Magnar Rom, Løten og Vang
 Marianne Rønning, Kvikne

1.v.repr. Kai Willy Teppen, Åsvang
 2. ” Magne Horten, Os
 3. ” Ole Anton Brænd, Sollia

Lagene og medlemmene

Lag	Leder			2009	2008	
		Hovedmedl	Husstandsm	Æresmedl	Medl	Medl
Alvdal	Knut Magnar Holmen, Alvdal	60	2	1	63	67
Eidskog	Asbjørn Andersen, Skotterud	13		1	14	12
Elverum	Erik Danielsen, Braskereidfoss	12	3		15	14
Engerdal	Ingrid Langfloen, Engerdal	12	3	1	16	20
Folldal	Jorunn H. Støen, Folldal	56	14	1	71	75
Grue	Odd Holen, Grue Finnskog	8	1	1	10	9
Kongsvinger	Amund Wormstrand, Kongs	9	2		11	9
Kvikne	Anne Grete Hansæl, Kvikne	29	14		43	45
Løten og Vang	Nils Magnar Rom, Løten	35	14	4	53	59
Odal	Trond Bjørnstad, Knapper	16	3		19	19
Os	Magne Horten, Os	54	15	1	70	74
Rendalen	Kjetil Granrud, Rendalen	19	7		26	26
Ringsaker	Arne Jørgensen, Furnes	84	4		88	92
Romedal og Stange	Kaj Willy Teppen, Åsvang	35	12	3	50	52
Sollia	John Audun Furueth, Sollia	12	6	3	21	22
Stor-Elvdal	Ingvald Landet, Koppang	9	6	1	16	18
Tolga	Jan Tollan, Tolga	29	1		30	33
Trysil	Knut Nordgård, Jordet	16			16	17
Tynset	Per Erik Oldertrøen, Tynset	36	6		42	46
Øvre Solør	Tore H. Christensen, Gjesåsen	9			9	9
Åmot	Sverre Thingstad, Rena	15	2		17	19
		568	115	17	700	737

Laget består av 568 (604) hovedmedlemmer, 115 (122) husstandsmedlemmer og 17 (11) æresmedlemmer/støttemedlemmer.

Medlemstallene er hentet fra medlemsliste fra NSG pr 14.1.2010. Lista er basert på innbetalt medlemskontingent for året 2009. Dette utgjør en samlet tilbakegang på 37 medlemmer fra året før.

Når det gjelder aktivitet og engasjement rundt om i lokallagene finner vi situasjonen uendret fra de foregående år: Noen lag driver aktivt med engasjement i høringer, rovdyrpolitikken, avlsarbeidet o.s.v.

Årsmøtet for 2009.

Årsmøtet for 2009 ble holdt på Taverna, Alvdal 13. og 14. februar 2009.

Leder i HSG Anne Ulvig åpnet møtet med en minnetale over Erik Stortrøen.

Leder i Alvdal Sau og Geit Knut Magnar Holmen ønsket velkommen til Alvdal og orienterte litt om lokallaget og småfenæringa i kommunen. Alvdal Sau og Geit stod som teknisk arrangør for møtet.

Ordfører i Alvdal Olov Grøtting holdt en kort hilsningstale til årsmøtet.

Ordfører Arne Jørgensen tok ordet som årsmøtets møteleder. Toril Rugtveit og Ole Johan Utgaard var referenter.

Under oppropet ble det registrert 25 stemmeberettigede første dag og 18 stemmeberettigede andre dag.

Ingen lokallag hadde meldt saker for dette årsmøtet.

I sin tale til årsmøtet kom leder Anne Ulvig særlig inn på forslaget om ny dyrevelferdslov, om rovdyr som rammebetingelse, full kompensasjon ved nedsanking, ønske om satsing på geit og et ønske om å stå samlet bak samvirket.

De ordinære årsmøtesakene ble raskt og greit behandlet. Årsmelding, regnskap og styrets forslag til budsjett ble enstemmig vedtatt.

NSG var representert ved generalsekretær Lars Erik Wallin, som orienterte om arbeidet i styret for Norsk Sau og Geit.

Arnfinn Nergård, fylkesordfører i Hedmark og leder av Regional Rovviltnemnd avsluttet årsmøtets første dag med et fyldig og engasjert innlegg om Rovviltnemnda arbeid. I etterkant ble det gitt mulighet for diskusjon.

Olav Nyeggen, Alvdal ble tildelt *Os Husdyrmerkefabrikk's vandrepokal* for beste avkomsgranska vær i Hedmark i 2008 og *Spælværen*, vandrepremie for beste avkomsgranska spælvær 2008 for væren 200713371 NYGG med indeks 147. Denne væren ble forøvrig genestet for myostatingenet ved inntak til semin og fikk påvist genfeilen og slaktet.

Under årsmøtemiddagen ble Amund Wormstrand tildelt Hedmark Sau og Geits diplom og gave for sin innsats som leder i Rovviltutvalget i HSG gjennom mange år.

To resolusjoner ble vedtatt under fylkesårsmøtet. Det var:

- 1) Rovdyr som rammebetingelse.
- 2) Osdalsparet må fjernes!

Marianne Rønning holdt et engasjert foredrag for årsmøtet: ”Derfor satser jeg på geit og bare det!”

Rektor ved Storsteigen vgs. Ola Grindvold holdt et innlegg om Storsteigen satsing på småfe framover. Storsteigen vgs. er i startgropa med planlegging av ny driftsbygning ved skolen.

Årsmøtet ble avsluttet med gardsbesøk på Tørresvangen på Kvikne, i fjøset hos Marianne Rønning hvor kjeiinga var i full gang.

HSG 2009:

Fra styrets arbeid

Det er i året holdt 4 styremøter, hvorav det første styremøtet var holdt av det gamle styret. Styret har hatt mye kontakt, både informasjonsutveksling og diskusjoner, via mail. Per Lindholt har opprettet en egen internside for styret i Hedmark Sau og Geit hvor aktiviteten til tider har vært stor.

Møter/representasjon:

<u>Dato</u>	<u>Sted</u>	<u>Tema</u>
07/01	Alvdal	Styremøte
13-14/02	Alvdal	Styremøte/Fylkesårsmøte
2-5/3	Løten, Kongsvinger, Rena og Tynset	Organisasjonsopplæring v/Vivi Lindholm
3/3	Alvdal	Styremøte
17/3	Oppdal	Referansegruppe – Kompetansesenteret for Sau
24/3	Stjørdal	Representantskapsmøte NSG
25-26/3	Stjørdal	Landsmøte NSG
3/4	Koppang	Styremøte
28/5	Rena	Ledermøte
7-8/8	Stjørdal	Felles styremøte for Hedmark, Oppland, Møre og Romsdal, Buskerud, Akershus, Sør- og Nord Trøndelag Sau og Geit.
8/8	Stjørdal	Styremøte
21-22/10	Gardermoen	Representasjonsmøte NSG

Listen er ikke fullstendig. Marianne deltok på Geitdagene 2009 som ble arrangert i Valdres den 21.-23. august. Foredragene er nå gjort tilgjengelig for alle og kan finnes på www.medlem.tine.no sine websider.

I forkant av behandlingen av "Lov om dyrevelferd" i Stortingets næringskomité sendte leder i HSG et brev til leder i komiteen Ola Borten Moe med krav om fjerning av ordet rovdyr i lovens § 24 punkt b. Etter et massivt press fra flere hold ble ordet rovdyr fjernet fra lovteksten før "Lov om dyrevelferd" ble vedtatt 19.6.2009. Loven trådte i kraft fra nyttår 2010 og betyr

blant annet at: ” Enhver som har grunn til å tro at dyr blir utsatt for mishandling eller alvorlig svikt vedrørende miljø, tilsyn og stell, skal snarest mulig varsle Mattilsynet eller politiet. ” Hedmark Sau og Geit sendte uttalelse i forbindelse med Fylkesmannens miljøvernavdelings høring på satsene for forebyggende midler. HSG fikk gjennomslag for økning av satsen for planlagt tidlig sanking.

Fylkesstyrene i Hedmark, Oppland, Møre og Romsdal, Buskerud, Akershus, Sør – og Nord Trøndelag møttes på Hell i Stjørdal 7. og 8. august. Alle disse fylkene har dessverre etter hvert fått erfaring med til dels omfattende rovdyrangrep. Bakgrunnen for møtet var et ønske om å utveksle erfaringer i forbindelse med rovdyrproblematikken. Landbruksminister Lars Peder Brekk deltok på møtet og holdt et engasjert innlegg og fikk en god dialog med møtedeltagerne etter sitt innlegg.

I forbindelse med Representantskapsmøtet i NSG i oktober ble status for avkortninger av rovvilterstatninger for 2008 tatt opp. Spesielt nord i Hedmark ble det i 2008 foretatt mange avkortninger i erstatningsutbetalingene. De fleste av disse sakene ble anket, noen fikk full erstatning, mens andre fikk opprettholdt avkortningen av rovvilterstatningene. Direktoratet for naturforvaltning har etter HSG s syn gjort et meget slett arbeid i forbindelse med disse klagesakene. De siste som fikk svar på sin klage over avkortning i 2008 fikk dette i januar 2010. For erstatningsoppgjøret for 2009 er situasjonen neonlunde den samme, med avkortning av erstatningsoppgjøret i de beitelag hvor dokumentasjonsgraden etter Fylkesmannens oppfatning er for lav. For HSG er dette en svært viktig sak som bør gies høyeste prioritet i 2010.

Småfeholdet i Hedmark.

Utviklingstrekk:

Som tabellen nedenfor viser så er det nå i Hedmark 712 bruk med sau. Det er 28 færre enn året før. Når det gjelder geit er nedgangen på 3 bruk og drøyt 180 mjølkegeit. Antallet bruk med geit er mer enn halvert de siste 20 år.

Tabellen nedenfor viser utviklinga i sau - og geitholdet i fylket basert på tellinger pr. 1. jan. ved søknad om produksjonstillegg:

År	Antall bruk med sau	Vinterfora sau	Antall bruk med geit	Antall mjølkegeit
2009	712	56005(19)	24	1304
2008	740	56949(32)	27	1488
2007	773	57812(9)	28	1557
2006	822	60610	28	1609
2005	867	61502	30	1542
2000	1054	61908	33	1448
1994	1194	61038	45	1699
1991	1215	60451	59	1978

Parentes bak vinterfora sau er antall mjølkesau det er søkt produksjonstilskudd på.

Hedmark Sau og Geit

Kommunevis oversikt over geitmjølprodusenter i Hedmark pr. 1. 1.2009(2008):

Kommune	Antall produsenter	Kommune	Antall produsenter
Trysil	2 (2)	Folldal	8 (8)
Stor-Elvdal	5 (5)	Os	3 (3)
Tolga	1 (1)	Løten	0 (1)
Tynset	1 (1)	Ringsaker	1 (1)
Alvdal	3 (4)	Engerdal	0 (1)

Rovdyrpolitikken er en viktig årsak til at produsenter slutter med sau, men også nedslitt produksjonsapparat er med på å forsterke nedgangen. Det positive på sau er at selv om nedgangen i antall bruk har vært stor så er antallet sau ikke redusert i vesentlig grad. Det betyr at færre og større enheter. I tillegg har vi nå hatt en periode med høykonjunktur, hvor behov for arbeidskraft presser lønningene opp i andre næringer. Småfeholdet kan på ingen måte konkurrere, og dette er nok medvirkende til at sauebruk blir nedlagt. Rammevilkåra for saueholdet har blitt bedre etter de to siste jordbruksoppgjør, men etterhenget i økonomi er fortsatt meget stort. Hvis vi ikke får betydelig bedre rammevilkår, både i form av produksjonstilskudd, men også investeringsvirkemidler vil nedgangen i antall bruk fortsette. Hedmark har fantastisk gode naturgitte forhold når det gjelder utmarksbeite, men også et voldsomt press fra rovdyr. HSG skal ha høyt fokus på hva som kan bidra til å stoppe denne nedadgående trenden.

Kommunevis oversikt over antall sauebruk i Hedmark pr. 1/1 2006, 2007, 2008 og 2009, samt oversikt over antall søyer pr. 31/7 2006, 2007, 2008 og 2009:

Kommune	Antall bruk 1/1-2006	Antall bruk 1/1-2007	Antall bruk 1/1-2008	Antall bruk 1/1-2009	Søyer pr. 31/7-2006	Søyer pr. 31/7-2007	Søyer pr. 31/7-2008	Søyer pr. 31/7-2009
Kongsvinger	16	17	17	15	348	362	371	326
Hamar	10	9	8	8	702	605	614	640
Ringsaker	129	113	113	117	7667	6900	7150	7336
Løten	36	35	35	33	2127	2043	2037	1874
Stange	46	39	37	36	2240	1957	1908	1963
Nord-Odal	20	21	20	18	779	729	719	608
Sør-Odal	5	5	3	4	108	76	56	75
Eidskog	15	15	13	14	812	565	496	485
Grue	16	15	14	13	751	595	620	522
Åsnes	22	20	19	16	998	841	731	750
Våler	7	6	8	7	195	101	132	171
Elverum	19	17	19	17	943	782	784	630
Trysil	24	21	20	15	1304	925	621	587
Åmot	20	18	17	22	1325	1431	1494	1536
Stor-Elvdal	30	27	24	21	2493	2382	2463	2548
Rendalen	28	28	26	21	2886	2661	2326	2248
Engerdal	21	18	19	16	914	830	660	616
Tolga	36	31	31	29	1949	1801	1840	1886
Tynset	90	83	82	78	6518	6433	6461	6285
Alvdal	87	84	83	82	5942	5943	6065	5969
Folldal	73	66	66	64	5677	5541	5790	5671

Os	72	69	67	65	3319	3312	3370	3241
	822	757	741	712	49997	46815	46708	45967

Fra 2006 til 2009 er antallet bruk gått ned fra 822 til 712, dvs. en nedgang på 13,4 %.
Antallet søyer er gått ned fra 49997 til 45967, dvs. en nedgang på 8,1 %.

Avlsarbeidet

Avlsutvalget for sau i Hedmark består av styret i Værring 30 - Jan Aarskog, Magne Horten og Vegar Nystuen, samt Per H Lindholt fra HSG. Jan Aarskog er utvalgets leder.

Regionkonsulenten er avlsutvalgets sekretær. Det vises for øvrig til Værring 30s egen årsmelding.

Nye utfordringer på sykdomsfronten

Helsesituasjonen hos norsk sau er i utgangspunktet meget bra når det gjelder alvorlige, smittsomme sykdommer. Mattilsynet har til nå håndtert utbrudd av skrapesjuka og mædi ut fra et ønske om å utrydde sykdommene. Forekomsten av disse alvorlige sykdommene i Norge er derfor lav. Andre alvorlige sykdommer med antatt lav, men mer ukjent status, er byllesjuka og paratuberkulose. Situasjonen når det gjelder fotråte er urovekkende. Videre kartlegging vil vise om smitten er spredd over hele landet eller begrenset til deler av Norge. Det er registrert 1 tilfelle av smittsom fotråte i Hedmark. Besetningen er båndlagt, mens kontaktbesetningene ble friggitt.

Fagråd for geit i Hedmark.

I sammenheng med omorganiseringen av geitavlen i Norge, ble de fylkesvise Avlsutvalg nedlagt for vel ett år siden.

Fagråd for Geit sentralt har gjennomføring og utvikling av geitavlen som hovedansvarsområde. Noen fylker har oppnevnt Fagråd for Geit på fylkesplan for å styrke faglig utvikling og skape bredde i avlsframgangen.

Fagråd for geit i Hedmark ble godt etablert i 2009. Rådet består av 3 medlemmer. Marianne Rønning (leder), Jorunn Haugland Støen (sekretær), Åge Lohn (medlem). Årlige planer med budsjett legges fram og godkjennes av HSG.

I den nye organiseringen av geitavlen i Norge, skal bruk av semin være bærebjelken i avlsarbeidet. Det er etablert såkalte avlsbesetninger der gransking i flokk skal gjennomføres. I Hedmark er det 3 slike avlsbesetninger.

Fagråd Geit i Hedmark ser som en av de viktigste oppgavene, å bidra til å spre godt avlsmateriale til hele geitepopulasjonen i fylket. Fagrådet mener at Tine og deres geitrådgivere er de rette til å formidle gode avlsbukker til alle geitebesetningene. Fagrådet vil være pådriver, og jobbe tett sammen med Tinerådgiverne for å få dette til. Uten avlsframgang i bredden, blir det dårlig fremgang i geitavlen i Norge.

Referater fra møter og faglig aktivitet blir sendt ut til geitholderne, samt lagt ut under Fagråd Geit på HSG sin hjemmeside.

Småfeprogrammet i Fjellregionen.

Bioforsk Sæter Fagsenter på Kvikne ble fra 01.01. 2009 avviklet som fagsenter under Bioforsk. Hovedvirksomheten til denne enheten har vært konsentrert til forskning og utvikling knyttet til småfe, beite og kulturlandskap.

Den statlige grunnbevilgningen til Bioforsk Sæter er nå stilt til disposisjon for småfenæring i Nord-Østerdalen/Fjellregionen, med en bevilgning på ca 2,3 mill kroner pr år i 5 år. Landbruksnæringen har sammen med kommunene og fylkesmannen fått på plass et utviklingsprogram for satsinger innen småfenæringa.

De bevilgede midler skal brukes på prioriterte områder for å styrke og få fart på småfenæringa i Fjellregionen. Det er nedsatt en styringsgruppe som skal styre innsatsen og bruken av de bevilgede midler.

Utviklingsprogrammet skal prioritere faglige oppgaver innenfor følgende hovedtemaer:

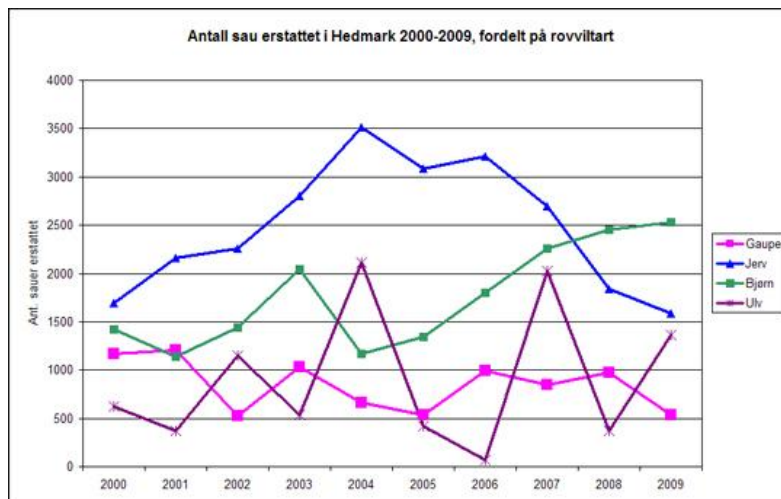
- Utmarksbeite
- Økonomi i småfenæringa
- Økologisk produksjon av småfekjøtt
- Revitalisering av geiteproduksjonen i Fjellregionen
- Etablere fagmiljøer/møteplasser for næringsutøvere
- Andre potensielle områder: Mandelpotet, grønnsaker, videreforedling av trad. landbruksprodukter, kulturlandskap/utmark – næringsutvikl, beiteressurser og andre ressurser i vernede områder.

Slik vi ser det er opprettelsen av Småfeprogrammet et klart signal fra Landbruksmyndighetene i forhold til ønsket om en større satsing på småfe i regionen. Myndighetene signaliserer at det ut fra betraktninger knyttet til markedet, økonomi, utnytting av utmarksbeite, kulturlandskap m.m. er riktig og viktig og få til en økt satsing og en revitalisering av småfeproduksjonen i Fjellregionen.

Hedmark Sau og Geit er på lik linje med Bondelaget og Bonde- og Småbrukerlaget representert i styringsgruppa.

Det er viktig at alle medlemmene i HSG bruker muligheten til å påvirke hvilke områder programmet skal fokusere på i tida fremover.

Rovdyr

Ser en på grafen over kan det se ut som om bestandene av gaupe og jerv er nedadgående. Vi håper dette blir en vedvarende trend slik at bestanden kan bringes i balanse med målsatt bestandsmål og i forhold til skadeomfanget. Men det er langt igjen.

Når det gjelder bjørn ser det ut som om bestanden av hannbjørner øker. I hvert fall øker skadeomfanget både i mengde og omfang. Stadig nye områder opplever bjørneangrep. Siste året ble det skutt en bjørn ved skadefelling i Ringsaker mens 4 bjørner ble skutt på lisensfelling i Stor-Elvdal/Åmot. Det blir spennende å se om dette vil redusere skadeomfanget først og fremst i aksen Ringsaker - Rendalen.

Når det gjelder ulven er den lite forutsigbart. I Rendalen ble ett beitelag hardt rammet. Skadene kom allerede fra dag en i beitesesongen. Det ble gitt fellingstillatelse på 2 ulver. 1 ble skutt, men flere kom inn i området og skadene ble bare større. Saueeierne tok derfor frivillig sauene hjem den 13. juli. Dette bidro selvfølgelig til å stoppe de store dyrelidelsene. På 7 uker ble tapet ca 300 sau og lam. Mange av disse ble avlivet pga skadene ulven hadde påført dem.

I sørfylket ble problemene også store etter hvert. Her var det den såkalte "Galventispa" som sto for skadene. Det vil si hun var nok ikke alene men fikk all fokus etter at myndighetene ikke ville utstede fellingstillatelse. Årsaken var at hun pga sine "russergener" var så viktig for ulvebestandens overlevelse at hun ikke kunne tas ut. Dette tross for at hun for det meste var utenfor ulvesona men innenfor grønn sone hvor sauene skal ha forrang.

I møte med miljøvernministeren på "Malungen" holdt Miljøverndepartementet fast på sitt vedtak om at det ikke skulle gis fellingstillatelse på Galventispa, men at den i stedet skulle bedøves og fraktes ut av området. Spillet om Galventispa utviklet seg etter hvert til å bli den reneste farse, spesielt i ettertid når det viser seg at det i Kynnareviret ble født ulvevalper med russisk far.

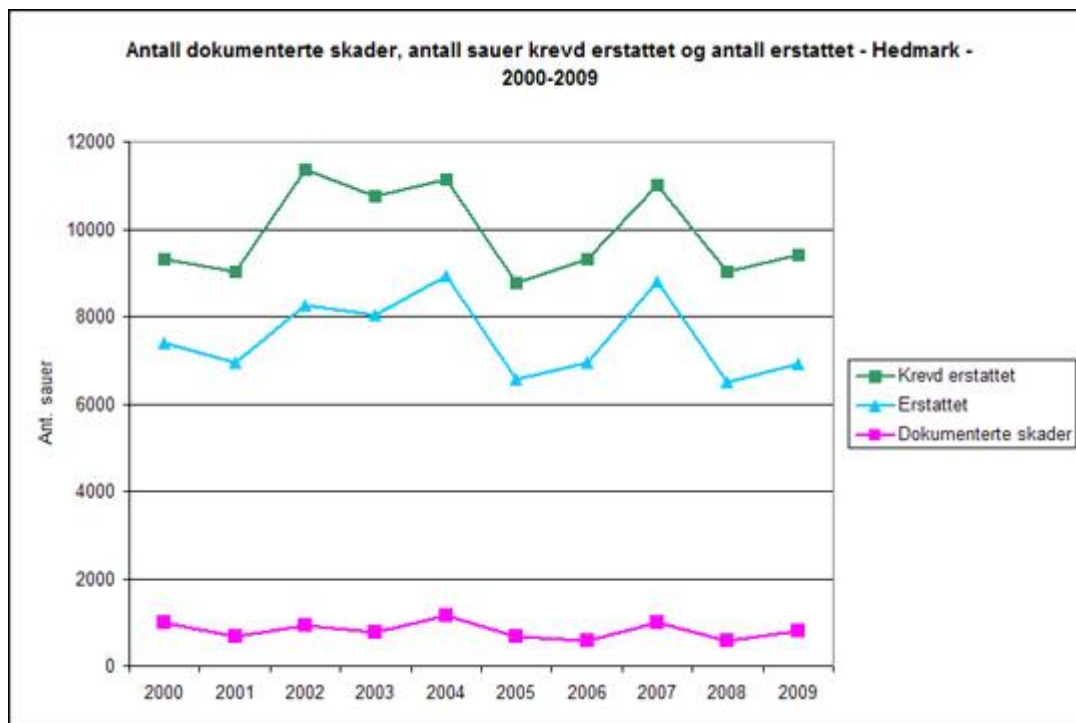

Varamedlem Kaj W Teppen, Nils Magnar Rom og Kjetil Granrud møtte miljøvernminister Erik Solheim i forbindelse med valgkampen, og temaet var selvsagt rovdyr

Ser vi på tabellen nedenfor kan det se ut som at det er lite samsvar mellom dokumentasjon av rovdyrskader og krevd erstattet. Under behandling av erstatningssøknadene i 2008 og i 2009 fikk mange avkortning i erstatningene pga for lav dokumentasjonsgrad i forhold til reelt tap. Det som synes klart er at avkortningene virker tilfeldig og lite faglig forankret. I tillegg blir det gjort forskjell mellom brukere i samme beitelag og mellom beitelagene.

Spesielt hardt rammer dette brukere i områder med stor jervebestand, der kadavre er vanskelig å finne. Men det gjelder også i områder med bjørn og gaupeskader.

Ser vi på tallene fra organisert beitebruk fra starten av i 1971 ser vi godt hvordan tapsutviklinga har vært. Fra svært lavt til økende utover 80 og 90 tallet. Igjennom organisert beitebruk sine tall kan vi se utviklinga på fylke, kommune og beitelagsnivå.

Vi føler at dette er ei mistenkeliggjøring av beitenæringa som er helt uakseptabel. HSG ser på dette som den viktigste saken i kommende år.

Tiltross for alle problemene som rovdyrpolitikken fører med seg, så er det viktig å heve blikket å se framover. Vi må utvikle hele næringa og opprettholde alle småfebruk ved positivt engasjement og seriøs opptreden i alle ledd.

Styret vil takke alle for godt samarbeid i året som har gått og håpe på godt år for alle småfebønder og dets familier.

Nils Magnar Rom(s)

Per Lindholt(s)

Marianne Rønning(s)

Øystein Sørby(s)

Kjetil Granrud(s)